

Висновки. Таким чином, для аналізу ефективності використання нематеріальних активів на підприємстві доцільно використовувати детермінований факторний аналіз, бо він дозволяє забезпечити якість результатів аналізу та розкрити вплив різних чинників на результативний показник. У той же час, необхідні більш глибокі наукові дослідження питань організації та методики аналізу нематеріальних ресурсів.

Список літератури

1. Савицкая, Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Савицкая. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск : Новые знания, 2002. – 688 с.
2. Шеремет, А. Д. Методика финансового анализа [Текст] / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 176 с.
3. Котенко, Л. М. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів: сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку [Текст] : монографія / Л. М. Котенко, Т. В. Польова. – Х. : ХДУХТ, 2008. – 175 с.
4. Котенко, Л. М. Методика прогнозування рентабельності нематеріальних активів [Текст] / Л. М. Котенко, Т. В. Польова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. – Х. : ХДУХТ, 2006. – Вип. 2 (4). – С. 41–47.
5. Ильшев, А. М. Статистическое изучение нематериальных активов в промышленности [Текст] / А. М. Ильшев // Вопросы статистики. – 2004. – № 11. – С. 24–27.
6. Притуляк, Н. М. Ефективність використання нематеріальних активів [Текст] / Н. М. Притуляк // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 41–45.
7. Акулін, Ю. І. Аналіз нематеріальних активів. Наукова онлайн-бібліотека ПОРТАЛУС [Електронний ресурс] / Ю. І. Акулін. – Режим доступу: <<http://www.portalus.ru/modules>>.
8. Бигдан, И. А. Проблемы анализа нематериальных активов и пути их решения // Вестник Днепропетровского национального университета. Научная интернет-конференция [Електронний ресурс] / И. А. Бигдан, А. В. Щёголева. – Режим доступа : <<http://www.rusnauka.com/SND/Economics/>>.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© Т.В. Польова, М.М. Дубовець, 2010.

УДК 657.6:004.42

О.В. Олійник, д-р екон. наук, проф. (*ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Харків*)

Н.В. Бойченко, канд. екон. наук (*ХДУХТ, Харків*)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ В УМОВАХ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ

Розглянуто характерні риси, на які потрібно звернути увагу під час проведення аудиту за допомогою автоматизованих програм.

Рассмотрены характерные черты, на которые не необходимо обращать внимание при проведении аудита с помощью автоматизированных программ.

There are the considered personal touches in the article, on which not walked around to turn attention during conducting of audit by the automated programs.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З переходом до ринкових відносин в економіці України виникли нові проблеми і потреби, що зумовили появу нових спеціальностей і нових теоретичних і практичних дисциплін, у тому числі й аудиту.

Сам по собі аудит не можна віднести до новин ринкових відносин, проте, новою є поява незалежного контролю, що забезпечує реалізацію практичної суспільної потреби – підтвердження достовірності фінансової інформації. Новим є і те, що незалежний аудит – це підприємницька діяльність, здійснювана на комерційній основі за рахунок економічних суб'єктів, що перевіряються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку теорії та практики аудиту сприяють дослідження таких зарубіжних економістів, як К. Друрі, Б. Нідлза, П. Самуельсона, Ч. Хорнгрена, а також вітчизняних Н.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинца, А.М. Герасимовича, С.Ф. Голова, В.І. Єфіменко, В.П. Завгороднього, Г.Г. Кирейцева, Ю.Я. Литвин, О.А. Петрик, А.Ю. Редько, В.С. Рудницького, В.В. Сопко, Н.Г. Чумаченко, Л.С. Шатковської, В.Г. Швеця та ін.

Разом з тим, складність проведення аудиту, особливості формування інформаційної бази, викликають необхідність подальшого поглибленого вивчення вказаних питань.

Мета та завдання статті. З упровадженням програмних продуктів аудитори вимушені проводити аудиторські перевірки економічних суб'єктів, в яких автоматизований облік, що, в свою чергу, впливає на стандартний підхід аудитора як експерта до аудиту економічного суб'єкта з неавтоматизованим обліком. Тому це і сприяло дослідженню даної тематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даний час залежно від розміру підприємств і виконуваних задач використовуються різні програми автоматизації адміністративно-господарської діяльності підприємств – програми бухгалтерського і складського обліку, бухгалтерські комплекси, комплекси повної автоматизації великих підприємств.

З упровадженням програмних продуктів аудитори вимушені проводити аудиторські перевірки економічних суб'єктів, в яких авто-

мативований облік, що в свою чергу, впливає на стандартний підхід аудитора як експерта до аудиту економічного суб'єкта з неавтоматизованим обліком.

Перевіряючим за наслідками проведеної перевірки повинна бути дана оцінка системи комп'ютерної обробки даних, її вплив на показники достовірності облікових і звітних даних. Систему слід оцінити також з погляду тих цілей, для досягнення яких вона використовується. Використання результатів, одержаних в системі комп'ютерної обробки даних, можливе лише за умови, що всі тести дали позитивний результат.

На основі вищевикладених принципів розроблений тест перевірки системи комп'ютерної обробки даних. За наслідками тестування на основі бальної оцінки можна визначити рівень стану системи комп'ютерної обробки даних і відповідно достовірність інформації.

За наслідками тестування можна визначити рівень стану системи комп'ютерної обробки даних. Як орієнтир використовуються наступні показники рівня: 0 – відсутня; 1-5 – у край низький; 6-10 – низький; 11-17 – середній; 18-23 – високий. [1]

Комп'ютерна обробка даних впливає на процедури, виконувані аудитором, такі як: оцінка власного ризику, планування аудиту, ефективність тестів і ін. Крім того, необхідно враховувати, що розповсюдження комп'ютерної техніки, для аудиту має наступні наслідки:

- ускладнення процесу проведення аудиту;
- виконання більшого об'єму робіт;
- оцінка вживаних клієнтом комп'ютерних програм;
- вимога до аудиторів спеціальних знань у області комп'ютерних технологій.

Спираючись на вивчений матеріал у області підходів аудиту, що склалися, до електронного середовища можна визначити наступну модель, яка складається з двох частин:

- першої це коли аудитор стикається в своїй роботі з використанням економічним суб'єктом комп'ютерної техніки;
- другий це коли аудитор сам використовує комп'ютерну техніку для проведення досліджень у області аудиту.[2]

– Кожний з підходів включає елементи. Так перший складається з вивчення:

- умов, які дозволяють безпосередньо функціонувати електронній системі (програмному забезпеченню), іноді дану групу характеризують як «система оточуюча комп'ютер»;
- контролю за доступом до інформації та введення інформації, а також забезпечення збереження даних;

– програмного забезпечення і закладеної бази даних.

Другий включає:

– інформаційну базу, яку використовує аудитор під час здійснення аудиторських перевірок і консультацій;

– програмного забезпечення, яке дозволяє виконувати окремі види аудиторських робіт (розрахунок рівня істотності, визначення елементів вибіркової сукупності, визначення ліквідності балансу і платоспроможності економічного суб'єкта, що перевіряється та ін.);

– умов, які дозволяють безпосередньо функціонувати електронній системі аудитора.

Дані підходи в аудиті до комп'ютерної обробки даних відображені на рисунку [3].

Рисунок – Аудит в умовах комп'ютеризації обробки даних

Метою вивчення аудитором умов функціонування електронної системи економічного суб'єкта є:

– забезпечення збереження апаратних засобів;

– правильність підбору комплектації апаратних засобів;

– кваліфікація персоналу задіяного в обслуговуванні та використанні комп'ютерної техніки;

– використання ліцензійного програмного забезпечення;

– дотримання правил експлуатації комп'ютерної техніки.

Під час вивчення контролю за доступом до інформації та введення інформації, забезпечення збереження інформації аудитор в першу чергу цікавить:

- система копіювання інформації та подальше її зберігання;
- доступ до комп'ютерної техніки;
- система паролів;
- можливість введення невірної інформації та нетипових операцій для економічного суб'єкта.

При здійсненні перевірки програмного забезпечення та закладеної бази даних аудитор перед собою ставить за мету вивчення такого:

- закладених в програму алгоритмів розрахунків на предмет їх законності та відповідності загальним прийнятим нормам;
- можливості впливу і зміни закладених алгоритмів програмного забезпечення;
- ситуації, за яких може бути змінено або знищено базу даних економічного суб'єкта.

Для досягнення вище поставлених задач аудитор може використовувати процедури без використання комп'ютерної техніки, наприклад тестування, або використовувати електронну систему клієнта шляхом введення імітаційних даних. Але для детальнішого і точнішого вивчення електронної системи аудиторам (аудиторським фірмам) необхідно створювати свою електронну систему, яка, в свою чергу, дозволила б дати точнішу оцінку.[4]

Існує думка, що аудиторські фірми під час вивчення електронної системи клієнта можуть і не задіювати і не розробляти свої програмні продукти, досить лише протестувати систему контролю доступу до інформації та надалі здійснити процедури по суті ґрунтуючись на роздруківках наданих клієнтом і введенням імітаційних даних в комп'ютерну систему клієнта з тим, щоб надалі порівняти одержані дані з даними прорахованими аудитором наперед. Проте даний підхід може і не дати реальну картину господарської діяльності організації оскільки сучасні комп'ютерні технології дозволяють спотворювати облікову інформацію за бажанням користувача не залишаючи при цьому ніяких слідів. Окрім цього в програми можуть вбудовуватися спеціальні блоки, які за умовними сигналами або при складанні певних умов можуть автоматично змінити інформацію або направити її по змінених алгоритмах і після виконання задачі перестати функціонувати. При цьому видимих спотворень інформації знайти практично неможливо.

Виходячи з вищесказаного можна зробити висновок про те, що створення програм які імітували логіку програмного забезпечення клієнта і працювали з реальними даними необхідні, хоча і вимагають

досить великих фінансових вкладень і можуть виправдати себе лише у разі довгої співпраці аудитора і керівництва економічного суб'єкта.

Грунтуючись на цих даних можна запропонувати наступну систему електронної обробки даних аудитора. Основні функції даної системи повинні включати:

- базу даних в яку повинні входити законодавчі та нормативні документи розроблені робочі документи аудитора, типові випадки аудиторської практики, консультації провідних фахівців;

- програмне забезпечення, яке дозволило б протестувати комп'ютерну систему економічного суб'єкта за допомогою реальних даних, розрахувати аудиторський ризик і рівень істотності аудиторської перевірки, при цьому в дане програмне забезпечення необхідно закладати контрольні функції за діяльністю аудиторів виконуючих безпосередньо перевірку. При цьому доцільно закласти в дане програмне забезпечення зв'язок з базою даних аудиторської фірми, що дозволило б значно скоротити час пошуку того або іншого робочого документа або інформації, яка стосується однієї з ділянок перевірки.

Аудит бухгалтерської звітності в комп'ютерному середовищі здійснюється в три етапи проведення аудиту: на першому етапі здійснюється оцінка аудиторського ризику і рівня істотності; на другому – займаються плануванням аудиту, яке включає і складання програми аудиту; на третьому – здійснюють процедури по суті.

Оцінка ризику в умовах комп'ютерної обробки даних має свої особливості та труднощі, які зобов'язаний враховувати аудитор під час оцінки ризику, до них відносяться:

- помилки, допущені програмістом;
- концентрація обов'язків під час ведення автоматизованого обліку;

- можливість несанкціонованого доступу до облікових і управлінських даних;

- можливість порушень процедур діловодства або порядку внутрішнього контролю, через автоматичне виконання операцій не вимагаючи при цьому ніяких письмових розпоряджень або узгоджень;

- можливість допущення некомпетентних змін програми або вкладення навмисних помилок.

Нові комп'ютерні технології створюють все більш складні програми, з елементами логіки дозволяючи вирішувати всі нові задачі. З одного боку це збільшує можливості внутрішнього контролю і недопущення помилкових або шахрайських дій, з іншого – ускладнює про-

цес виявлення можливих помилок і вимагає від аудитора великих знань комп'ютерних технологій.

У даний час існує величезна кількість програмних продуктів, систем автоматизованого обліку, тому аудитор, перш ніж розпочати до планування перевірки обліку повинен чітко уявляти процедури планування в автоматизованій системі обліку.

Процедури планування включають не тільки технічні, але й адміністративні аспекти. Технічний визначає порядок складання загальної стратегії перевірки, а адміністративний аспект – це складання графіків роботи, призначення фахівців аудиторського персоналу якості їх роботи, що беруть участь в перевірці контролю.

Перш ніж аудитору розпочати здійснення аудиторських процедур, він повинен чітко уявляти собі, методику проведення аудиту простих і складних комп'ютерних систем, знати пакети аудиторських програм, які використовуються для тестування системи.

Аудиторська перевірка в умовах комп'ютерної обробки даних підрозділяється на декілька етапів. Відповідно на кожен етап впливатиме рівень комп'ютеризації як з боку клієнта, так і з боку аудиторської фірми, що є особливістю проведення аудиту з використанням комп'ютера.

Вплив комп'ютеризації на кожному етапі аудиту різний і має свої особливості. Так, на стадії попереднього планування аудиту, застосування комп'ютера дозволяє чіткіше виконати попередні аналітичні процедури.

На підставі одержаної інформації та проведення аналітичних процедур робиться висновок про складання договору на обслуговування клієнта. Окрім цього, показники, встановлені на стадії попереднього планування, повинні підтверджуватися і надалі, на стадії підготовки плану і програми аудиторської перевірки, а також мати зв'язок між плановими показниками і, одержаними безпосередньо під час проведення перевірок на випадки їх зміни.

Одночасно з цим доцільно підрозділити одержані дані по важливості впливу, які одержані на стадії попередніх аналітичних процедур. Тобто, збір інформації потрібно розділити за ступенем впливу і відобразити у вигляді електронних таблиць (таблиця) або на спеціально розроблених формах, відображених на паперовому носії з умовою подальшого сканування і віддзеркаленням в базі даних.

Під час заповнення приведеної електронної таблиці аудитор може проставляти бали від одного до трьох, тим самим, оцінюючи стан економічного суб'єкта по значущості. На основі одержаних відповідей на запитання автоматично підраховується бал чинника за формулою

середньозваженої: Чинник = відповідь на запитання (1,2 або 3)хвага запитання/сума запитань (вага). Значущість ваги запитань можуть змінюватися аудитором, виходячи з його думки про важливість чинника, або ж бути незмінними виходячи з політики аудиторської фірми [5].

Таблиця – Попереднє тестування економічного суб'єкта

Запитання	Бал (1, 2, 3)	Вага %
Збір даних про економічного суб'єкта від зовнішніх джерел, оцінка незалежних експертів		
Зовнішнє середовище		
Законодавче оточення ринку (прийняті або обговорювані регулюючі акти, податкові правила) сприятливі для діяльності економічного суб'єкта, що тестується	2	10
Стан ринку (попит на послуги, товар) сприятливі для економічного суб'єкта, тестується	1	15

Необхідно відзначити, що інформація, одержана на попередньому етапі ознайомлення з бізнесом клієнта, надалі може надати пряму дію на складання плану і програми аудиторської перевірки. Під час збереження даної залежності можна побудувати логічний зв'язок для аналітичної аудиторської програми.

Висновки. При автоматизації аудиторської перевірки доцільно закласти в алгоритм програми запитання, пов'язані з плануванням і попередню інформацію про клієнта при цьому ці дані необхідно пов'язати за наступними напрямками:

- аудиторський ризик, що впливає на об'єм процедур;
- рівень істотності процедур, що закладаються в план;
- об'єм вироблюваних послуг і вплив їх на економічний суб'єкт;
- вплив розміру економічного суб'єкта;
- вплив специфіки економічного суб'єкта (фінансова, страхова).

Тобто під час ведення повної попередньої інформації (оціненої аудитором) про клієнта програма автоматизації аудиторської перевірки пов'язує інформацію одержану на попередньому плануванні з інформацією зібраної під час оцінки внутрішнього контролю і системи бухгалтерського обліку, а результатом такої ув'язки буде рекомендований план перевірки.

Список літератури

1. Завгородній, В. П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту [Текст] : підручник / В. П. Завгородній – К. : А.С.К., 2002. – 768 с.
2. Петрик, О. А. Аудит: методологія і організація [Текст] : монографія / О. А. Петрик – К. : КНЕУ, 2003. – 260с.
3. Редько, О. Ю. Аудит перед викликом третього тисячоліття [Текст] / О. Ю. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 11. – С. 49–54.
4. Рекомендації Компанії Microsoft Inc, щодо проведення аудиторської перевірки програмного забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <www.microsoft.com>.
5. Рудницький, В. С. Призначення і сфера застосування аналітичних процедур аудиту [Текст] / В. С. Рудницький, К. А. Редченко // Вісник ТАНГ 2001. – № 12. – С. 125–129.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Олійник, Н.В. Бойченко, 2010.

УДК 001.8:657.92

Н.С. Акімова, канд.екон. наук, проф.

Т.А. Наумова, канд. екон. наук

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯК ВАЖЛИВОГО ЕЛЕМЕНТА РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Досліджено підходи до трактування поняття «внутрішній контроль», виділено основні завдання та необхідність створення внутрішньогосподарського контролю в сучасних умовах господарювання.

Исследованы подходы к определению «внутренний контроль», выделены основные задачи и необходимость создания внутреннего контроля в современных условиях хозяйствования.

We investigate approaches to defining "internal controls", highlights the main challenges and the need for internal controls in the contemporary economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Структура фінансового контролю, яка склалась системою централізованого планування в радянський період розвитку економіки України, довела свою недосконалість та неефективність у сучасних економічних умовах. У зв'язку з переходом економіки України до ринкових відносин виникла нагальна потреба в поліпшенні функціонування системи фінансового контролю і зміни його інфраструктури. Вагоме місце в загальнодер-